

Председник по вољи грађана, а не Скупштине

Тадић има више основа да контролише министре, пре свега из своје странке, а делимично и из коалиције

(Ј. Прокопљевић)

У досадашњем обављању функције председника, Тадића су једни оптуживали што кохабитира, други што је Коштуници допустио да влада и сада, трећи, што хоће и може да влада. Што се прве критике тиче, кохабитација није ствар воље председника и премијера, већ институционални аранжман када је председник из једне, а премијер из друге странке. И сам председник је изјавио да се уморио од кохабитације. Коштуница је сада у опозицији. У тексту се бавимо овом трећом темом.

Суштинско питање у функционисању полупредседничког система јесте однос између председника и премијера. Формирањем нове владе председник Тадић, осим што је по Уставу именован мандатаром, на основу резултата избора то место је припало његовој партији. После победе на председничким изборима, фебруара 2008, он је заложио свој ауторитет и рејтинг већ у мају на парламентарним изборима, стављајући се на чело коалиције За европску Србију која је сада на власти. На тај начин, Борис Тадић је имао значајну улогу у избору ове владе. У њој, за разлику од Ђинђића и Коштунице, премијер Цветковић је први међу једнакима, (*primus inter pares*), што значи да не може да контролише своје министре (на пример, Динкића, Дачића, Јеремића, Шутановца, Љајића, Угљанина), нити их бира, нити може да их отпусти. Ако је влада без ауторитета, за то није крив председник Републике који тај проблем нема, већ они који у њој седе. Формално, влада је одговорна парламенту а не председнику.

Разлози за слабост парламента су вишеструки. То сасвим сигурно није јак председник. Уосталом, критичари се слабо осврћу на, најблаже речено, политичку некоректност, када се са скупштинске говорнице председник назива „жутим диктатором”, а да то није праћено адекватном аргументацијом. То је, уз клетве, постало „нормално”.

Да ли Борис Тадић може и треба да контролише министре? Тадић има више основа да контролише министре, пре свега из своје странке, а делимично и из коалиције. Тадић је истовремено председник највеће партије у влади. Он је био носилац листе коалиције За европску Србију и то после потврђеног рејтинга на председничким изборима, што значи да је допринео победи ове коалиције (ДС, Г17 плус, СДП, СПО, ЛСВ), а не само победи ДС-а. Другим речима, на сваку од партија чланица ове коалиције, или прецизније, на њихове министре, може апеловати да се понашају одговорно и у складу са изборним обећањима, за која је он заложио своје име и ауторитет и представља неку врсту гаранта. Ипак, он је пре свега апеловао на министре из Демократске странке на седници Главног одбора. Осим тога, он је активно учествовао у формирању коалиције, што значи да може, у случају неспоразума или из других разлога, да утиче на промену коалиционог партнера у влади.

Да ли председник има политичку одговорност? Одговор је потврдан и то вишеструко. Прво, политичка одговорност се огледа у чињеници што је новим Уставом процедура разрешења председника лакша него раније и што он није одговоран само грађанима који су га изабрали, већ и Скупштини Србије. Председника због повреде Устава може разрешити Народна скупштина двотрећинском већином (на иницијативу најмање трећине посланика), за шта је потребна одлука Уставног суда о постојању повреде Устава.

Свуда где је непосредно изабран од стране грађана, председник представља кључну фигуру у својој земљи. Нешто више у Француској, а нешто мање у Аустрији, Финској, Исланду, Ирској и Португалији. Можда претерано у Русији, Украјини и Јерменији. Тадићу се замера да влада без одговорности а дешава се управо супротно. У Француској премијер ради оно што председник није желео, а у Србији председник ради оно што премијер није могао. Уместо да истури премијера и по потреби га замени, председник преузима одговорност за рад владе, иако то не мора да чини. У том смислу, Цветковић је у повољнијој позицији јер је неко други, а не он, добио изборе и неко други, а не он, преузима одговорност. Претпоставимо да председник Тадић то не ради из наивности већ управо понашајући се одговорно као председник странке која је дала премијера и већину министара у влади, али и као носилац листе владајуће коалиције, следећи обећања дата бирачима.

То што председник Тадић има знатно већу моћ у овој президенцијалистичкој фази свог мандата, у односу на претходну фазу кохабитације, не значи да је искорачио из својих уставних овлашћења, већ да је то резултат комбинације институционалног аранжмана и односа политичких снага, на основу резултата избора. У полупредседничком систему кључ је у пажљивој дистрибуцији моћи међу различитим политичким играчима који су укључени у игру. Механизам узајамне контроле је важан у новим демократијама јер је перманентна тежња извршне власти (пре свега владе) да доминира политичким процесом. Данас се у политичкој теорији процесом „президентијализације политике” назива тежња премијера да се понашају

као непосредно изабрани председници (Тачер, Блер, Берлускони, Кол). Ова тенденција почива на ресурсима моћи, аутономији вођства и персонализацији изборног процеса. Ако је то легитиман тренд код премијера, за непосредно изабраног председника вољом бирача – нема никакве дилеме. Борис Тадић је истовремено шеф државе, симбол и гарант интегритета, то јест „изражава државно јединство Републике Србије”. У демократији је, ипак, најважније шта грађани кажу, а они су рекли своје на недавно одржаним изборима.

Доцент ФПН

Славиша Орловић

[објављено: 01/02/2009]